

УДК 378.22:616.31(083.94)

**Я.А. Кульбашина,
О.О. Гудар'ян *,
В.В. Никонов,
Н.Г. Идашкіна ***

ІДЕНТИФІКАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАГІСТРА В ГАЛУЗІ СТОМАТОЛОГІЇ: ПРОЕКТ

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
кафедра хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії
(зав. – д. мед. н. В.О. Маланчук)
бул. Т. Шевченка, 13, Київ, 01601, Україна
ДУ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» *
кафедра хірургічної стоматології, імплантології та пародонтології
(зав. – к. мед. н. Н.Г. Идашкіна)
вул. Дзержинського, 9, Дніпро, 49044, Україна
Vogomolets national medical university
Department of surgical dentistry and maxillofacial surgery
T. Shevchenko boulevard, 13, Kyiv, 01601, Ukraine
e-mail: j.kulbashna@gmail.com
SE «Dnipropetrovsk medical academy of Health Ministry of Ukraine» *
Oral surgery, implantology and periodontology department
Dzerzhinsky str., 9, Dnipro, 49044, Ukraine
e-mail: gudaryan@list.ru

Ключові слова: вища медична освіта, компетентнісний підхід, спеціальні компетентності, магістр стоматології

Key words: higher medical education, competence approach, special competences, Master in Dentistry

Реферат. Идентификация специальных компетентностей магистра стоматологии: проект. Кульбашина Я.А., Гударьян А.А., Никонов В.В., Идашкіна Н.Г. В статье рассматривается проблема идентификации специальных компетентностей магистра стоматологической отрасли. Представлены результаты анализа отечественных и зарубежных научных источников, нормативно-правовых документов, регламентирующих реализацию компетентностного подхода в высшем медицинском образовании. Изучен международный опыт модернизации высшего образования, в том числе и медицинского, на основе изменения образовательной парадигмы на компетентностную. В процессе идентификации комплекса специальных компетентностей магистра стоматологии использованы основные положения ныне действующих отраслевых Стандартов по специальности «Стоматология». Разработанный комплекс специальных компетентностей отражает специфику отрасли и специальности, а также разработан в соответствии с алгоритмом оказания помощи стоматологическому пациенту в замкнутом цикле от профилактики заболевания до реабилитации после перенесенной болезни, предусматривает правовые, методические, социальные, управленческие аспекты профессиональной деятельности врача-стоматолога.

Abstract. Identification of special competences for Master degree in dentistry: draft. Kulbashna Ya., Gudaryan O.O., Nikonov V.V., Idashkina N.G. The article deals with the problem of identifying specific competencies of Master in dentistry. The results of the analysis of domestic and foreign scientific literature, legal documents regulating the implementation of competence-based approach in higher medical education is presented, international experience in the modernization of higher education, including medical, on the basis of changes in the educational paradigm on competence approach is studied. In the process of identifying set of special competences of Master of dentistry, the main ideas of the existing professional Standards in Dentistry were used. A worked out set of special competences reflects peculiarities of the profession in accordance with the algorithm, aimed to help dental patient in a vicious circle from disease prevention to rehabilitation after diseases, the latter includes legal, methodical, social and managerial aspects of the professional activities of a dentist.

Інтеграція України до транснаціонального освітнього простору потребує упровадження у

вітчизняну вищу освіту компетентнісного підходу. Одним з основних етапів цього процесу є

ідентифікація загальних і спеціальних компетентностей фахівців кожної галузі, зокрема медичної [3]. Орієнтиром для вітчизняних науковців у цьому процесі служить ефективний міжнародний досвід модернізації вищої освіти, підтверджений високою якістю професійної підготовки фахівців у ЄС і США. Варто нагадати, що Європейською Комісією наприкінці ХХ століття для підвищення якості освіти і взаємовизнання дипломів у межах ЄС була запроваджена результатна парадигма освіти, яка упровадила єдиний підхід до оцінювання освітнього результату, визначений у компетентностях [8].

Тлумачення поняття «компетентність» у контексті професійної освіти перебуває у процесі тривалого уточнення. Науковці розглядають його як особистісну характеристику, що відображає ефективність реалізації набутих у вищому навчальному закладі знань, умінь, інших компетентностей у нетипових професійних ситуаціях [2, 3, 4, 6, 8]. Комплекс компетентностей, необхідних випускнику вищої, зокрема медичної, школи, які забезпечують його конкурентоспроможність у професійному середовищі, повинен містити загальні і спеціальні компетентності [4].

Спеціальні (specific, subject related) є специфічними для галузі/напрямку, дисципліни; безпосередньо пов'язані зі спеціальними знаннями у предметній області; визначають профіль програми - роблять її індивідуальною, істотно відмінною від інших програм [4, 9]. Вітчизняні науковці [5] наголошують, що ідентифікація компетентностей для кожної освітньої галузі знаходиться у сфері інтересів і відповідальності її академічної спільноти. Процес реформування вищої медичної освіти на компетентнісній основі потребує визначення комплексу загальних і спеціальних компетентностей майбутніх лікарів [3].

Мета дослідження – ідентифікувати спеціальні компетентності лікаря-стоматолога.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження має аналітичний характер. Аналіз вітчизняних наукових джерел та нормативно-правових документів з проблеми дослідження [1-11] засвідчив, що на час його проведення відсутні дані про ідентифікацію спеціальних компетентностей для магістра в галузі сто-

матології в Україні. Вивчено, порівняно й узагальнено міжнародний досвід європейських і американських фахівців у галузі медичної освіти [7-11]. Доцільно підкреслити, що підготовка магістрів стоматології відповідно до чинного законодавства України [2] передбачає, серед інших, нові вимоги, яким надається особливого значення в міжнародному освітньому просторі, зокрема компетентність у сфері науково-дослідної, управлінської діяльності фахівця, самооцінки власних досягнень, що було враховано при розробці загальних компетентностей [3].

Спеціальні компетентності магістра в галузі стоматології повинні сприяти інтеграції фахових знань, умінь, компетентностей і забезпечують готовність до їх ефективної реалізації у професійній діяльності. При ідентифікації їх комплексу необхідно повною мірою відтворити алгоритм надання допомоги стоматологічному пацієнту в замкненому колі від профілактики захворювання до реабілітації після перенесеної хвороби, врахувати правові, методичні, соціальні, управлінські аспекти професійної діяльності стоматолога.

Акцентуємо увагу, що Методичні рекомендації до розробки галузевих Стандартів вищої освіти [5] мають дорадчий характер у частині ідентифікації як загальних, так і спеціальних компетентностей, не передбачають необґрунтованої вибірковості в наданні більшого значення тим чи іншим компетентностям з єврокомплексу [8, 9]. Принциповим є їх змістова відповідність міжнародним. Відповідальність за цей процес, особливо щодо реалізації в освітньому процесі, несуть академічні спільноти ВМНЗ.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

На підставі вивчення наукових, нормативно-правових джерел, зазначених вище, і власного педагогічного досвіду нами запропоновано до розгляду академічною спільнотою ВМНЗ України, студентами й роботодавцями в галузі надання стоматологічної допомоги комплекс спеціальних компетентностей магістра стоматології (табл.). Варто зазначити, що в першій колонці під назвою компетентності відзначено локалізацію (при наявності) відповідних положень у нині діючих галузевих Стандартах [1], на які посилались автори у своїх визначеннях.

Характеристика спеціальних компетентностей лікаря-стоматолога

Компетентність	Функція компетентності	Зміст компетентності
Клінічне мислення (Нова)	Забезпечує готовність - до оцінки, аналізу, інтеграції та інтерпретації клінічних даних; - до вибору оптимального методу лікування; - до прогнозування ускладнень і результатів лікування; - до виникнення і вирішення непрогнозованих професійних ситуацій;	- ефективність у нестандартній клінічній ситуації; - використання лише науково обґрунтованих і перевірених на практиці методів діагностики і лікування; - оцінка й упровадження інноваційних розробок медичної науки і практики; - оцінка ризиків у професійній діяльності; - готовність до консультації з більш кваліфікованим фахівцем для вирішення проблеми пацієнта; - готовність до залучення фахівців інших галузей для вирішення проблеми пацієнта; - оцінка й імплементація інноваційних розробок у практичній діяльності; - використання навичок критичного мислення; - здатність розглядати парадоксальні ідеї; - оцінка й інтегрування наукових даних, клінічна експертиза інновацій у стоматологічній практиці.
Діагностична (Додаток А)	Забезпечує готовність до виявлення, аналізу, інтеграції й інтерпретації наявних у пацієнта скарг, симптомів, даних обстеження.	- оцінити, інтегрувати й інтерпретувати інформацію про симптоми основного стоматологічного захворювання (за списком 1); - виявити етіологічні фактори, встановити причинно – наслідкові зв'язки в патогенетичній ланці основного стоматологічного захворювання (за списком 1); - оцінити, інтегрувати й інтерпретувати інформацію про симптоми супутніх захворювань (за списком 1); - виявити супутні захворювання а оцінити їх ризик для життя пацієнта й перебігу основного захворювання; - встановити попередній діагноз (за списками 2, 2.1); - аналізувати скарги й анамнез щодо ризику або наявності онкологічних захворювань; - своєчасно виявити в пацієнта невідкладний стан / психічні розлади; - отримати й інтерпретувати дані з анамнезу життя й основного захворювання; - оцінити тяжкість стану пацієнта; - констатувати клінічну й біологічну смерть; - аналізувати результати аутопсії й гістологічних досліджень. - провести й інтерпретувати дані фізикального огляду; інструментального огляду; лабораторних досліджень (рентгенографічного, КТ, МРТ, УЗД, ЕКГ та інших).
Диференціально - діагностична (Додаток А)	Забезпечує готовність до ідентифікації захворювань зі схожими клінічними симптомами	- здійснити вибір додаткових методів обстеження хворого на стоматологічне захворювання (лабораторних, рентгенологічних, інструментальних і т.і.(за списком 2); - провести порівняльний аналіз даних анамнезу, об'єктивного обстеження і додаткових методів обстеження; - встановити клінічний діагноз стоматологічного захворювання (за списками 2,2.1).
Лабораторно-діагностична (Додаток А)	Підтвердження/спростування попереднього діагнозу	- розробити комплекс лабораторних, рентгенологічних, інструментальних досліджень та інтерпретувати їх результати (за списком 4).
Розробка плану лікування (Додаток А)	Формує готовність до проектування процесу надання медичної допомоги	- визначити й обґрунтувати послідовність етапів лікування відповідно до стандартів; - креативно вирішувати нетипові клінічні ситуації.
Лікувальна загальна (Додаток А)	Забезпечує готовність обрати і виконати оптимальний метод лікування	- надавати допомогу новонародженим, дітям, підліткам, дорослим, особам похилого віку в повному об'ємі; - обґрунтувати вибір методу лікування; - за будь-яких умов надавати медичну допомогу при виникненні невідкладних станів (за списком 3); - проводити серцево-легеневу реанімацію за міжнародним алгоритмом АВС; - призначити медикаментозну терапію (розробити схему й виписати рецепт за списками 2, 2.1); - надати стоматологічну допомогу в надзвичайних ситуаціях і умовах військового часу; - встановити остаточний діагноз (за списком 2.1); - визначити необхідну дісту при лікуванні стоматологічного захворювання (за списками 2 та 2.1).
Лікувальна мануальна (Додаток А)	Формує готовність до практичного виконання маніпуляцій	- виконувати медичні маніпуляції (за списком 5); - виконувати стоматологічні маніпуляції (за списком 5.1).

Реабілітаційна (Додаток А)	Готовність до створення цілісної системи відновлення фізіологічних функцій і психологічного стану пацієнта, його соціалізації	- інтегрує здатність до визначення методів і створення методики відновлення фізичного і психологічного стану, соціальної адаптації пацієнта; - визначати необхідний режим праці та відпочинку при лікуванні стоматологічного захворювання (за списками 2, 2.1).
Профілактична (Додаток А)	Формує світоглядний орієнтир - здоров'язбереження нації, забезпечує попередження і розповсюдження стоматологічних захворювань	- пропаганда здорового способу життя; - пропаганда стоматологічного здоров'я населення; - планувати заходи з попередження розповсюдження стоматологічних захворювань; - аналіз захворюваності населення на стоматологічну патологію: виявляти групи ризику; території ризику; фактори ризику; - формувати диспансерні групи хворих на стоматологічні захворювання; - формувати групи здорових людей, які підлягають диспансерному нагляду за професійною, екологічною вимогами, вагітних та ін.; - встановлювати терміни диспансеризації; - проводити заходи профілактики стоматологічних захворювань: масової та індивідуальної, загальної і локальної, медикаментозної і немедикаментозної; - розробка планів надання стоматологічної допомоги в надзвичайних ситуаціях й умовах військового часу; - встановлювати корелятивні зв'язки між стоматологічними захворюваннями й екологічними чинниками; - проводити первинний онкоогляд щелепно-лицевої ділянки при кожному зверненні пацієнта в термін більше 3-х місяців; - проводити роз'яснювальні бесіди з пацієнтами щодо необхідності регулярних профілактичних онкооглядів у різних фахівців, систематичних лабораторних обстежень; - проводити роз'яснювальні бесіди щодо профілактики серцево-судинних захворювань.
Догляд за хворими (Додаток В)	Сприяє розвитку емпатії, знижує ризик виникнення ятрогенних розладів, сприяє підвищенню рівня практичних умінь	- дотримання норм етики, біоетики та деонтології; - оцінювати сучасні підходи до проблем еутаназії; - впровадження сучасного гуманістичного підходу до вирішення проблем невиліковних хворих, паліативної та хоспісної терапії.
Оформлення медичної документації (Додаток А)	Формує невербальний стиль професійної комунікації	- у конкретизації інформації; - у послідовності надання інформації; - логічному узагальненні інформації.
Управління професійною діяльністю (Нова)	Формує готовність до ефективного управління фінансами, бізнесом, людськими ресурсами на правовій основі	- в оцінці й управлінні існуючих моделей менеджменту стоматологічної освіти і практичної діяльності; - у співпраці з органами управління охороною здоров'я для підвищення якості надання медичної допомоги й організації практичної діяльності; - у співпраці із закладами медичної освіти для підвищення якості надання медичної освіти і практики.
Інформаційна (Додаток А)	Формує готовність до ефективного використання інформації у професійній діяльності	- визначати джерело та/або місце знаходження потрібної інформації; - отримувати необхідну інформацію з визначеного джерела.
Соціальна (Додаток Б)	Формує соціальний статус особистості	- активна громадянська позиція; - аполітичність у наданні медичної допомоги; - підвищення власної конкурентоздатності на ринку надання медичних послуг; - підвищувати конкурентоздатність галузі на міжнародному рівні; - усвідомлювати та керуватися у своїй діяльності громадянськими правами, свободами та обов'язками; - застосовувати отримані знання в інтересах становлення державності України.
Методична (Додаток Б)	Формує методологічну основу професійної діяльності	- створення особистої професійної концепції лікаря; - аналіз мотивації професійної діяльності і її корекція; - самостійне визначення і формулювання цілей та задач особистої діяльності та їх корекція у процесі неперервного професійного розвитку.
Правова (Додаток Б)	Формує правову культуру у фаховій діяльності	- дотримуватись у професійній діяльності норм Конституції України, міжнародних актів і конвенцій, які захищають права людини, пацієнта; - дотримання державних актів, які регламентують професійну діяльність; - забезпечувати необхідний рівень індивідуальної і колективної безпеки у ситуаціях ризику і небезпеки; - використовувати нормативно-правові методи само – і колективного захисту; - забезпечення рівності у наданні медичної допомоги, незалежно від гендерної, конфесійної або етичної належності.

ВИСНОВКИ

1. На підставі вивчення наукових і нормативно-правових джерел та власного педагогічного досвіду ідентифіковано спеціальні компетентності магістра стоматології. Їх інтеграція із загальними компетентностями формує сучасну систему професійної підготовки компетентного стоматолога.

2. Ідентифікований комплекс спеціальних компетентностей відображає специфіку фаху, розроблений відповідно до алгоритму надання допомоги стоматологічному пацієнту в замкненому циклі від профілактики захворювання до

реабілітації після перенесеної хвороби, передбачає правові, методичні, соціальні, управлінські аспекти професійної діяльності стоматолога.

3. Для оптимізації визначеного комплексу компетентностей та їх ефективної реалізації в освітній процесі ВМНЗ України необхідна професійна дискусія у колі науково-педагогічних працівників, студентів ВМНЗ, представників органів державного управління вищою медичною освітою, роботодавців у сфері надання стоматологічної допомоги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Галузевий стандарт вищої освіти за спеціальністю «Стоматологія» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.testcentr.org.ua/index.php/menu-methwork/menu-dsvo/60-s-methwork/110-gsvou.html>

2. Закон України «Про вищу освіту» // Урядовий кур'єр. – 2014. – 13 серпня, № 146. – С. 7-18.

3. Кульбашна Я.А. Формування компетентного фахівця – пріорит розвитку медичної освіти іноземних студентів – стоматологів / Я.А. Кульбашна // Світ медицини та біології. – 2013. – № 2. – С. 106-108.

4. Луговий В.І. Ідентифікація складу і структури компетентностей – ключова умова підвищення ефективності викладання у вищій школі / В.І. Луговий, О.М. Слюсаренко, Ж.В. Таланова // Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: монографія / В. Луговий, М. Левшин, О. Бондаренко [та ін.]; за заг. ред. В. П. Андрущенко, В. І. Лугового. – Київ, 2011. – Розд. 1, підрозд. 1.4. – С. 48-63.

5. Методичні рекомендації з розробки галузевих стандартів вищої медичної освіти [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/vishha/>

6. Національна рамка кваліфікацій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua.s45.ru.wbprx.com/laws/show/1341-2011-p>

7. ADEA Competency Document / J. Dental Education. – 2013. – Vol. 78, N 7. – P. 1029-1033.

8. Tuning Education Structures in Europe. – URL: <http://turning.unideusto.org>

9. The Tuning Project (Medicine): Learning Outcomes/Competences. – URL: <http://www.tuning-medicine.com/pdf/booklet.pdf>

10. WFME Global Standards for Quality Improvement in Medical Education European Specifications / WFME / AMSE International Task Force MEDINE Quality Assurance Task Force University of Copenhagen Denmark.- 2007.- 79 p.

11. WEME Global Standards for Quality Improvement in Continuing Professional Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wfme.org/standards/cpd>

REFERENCES

1. [Industry standards of higher education in the specialty "Dentistry"]. Available from: <http://www.testcentr.org.ua/index.php/menu-methwork/menu-dsvo/60-s-methwork/110-gsvou.html>. Ukrainian.

2. [Law of Ukraine "On Higher Education"]. Uriadovyi kurier. 2014;146:7-18. Ukrainian.

3. Kulbashna JA. [Formation of a competent professional – priority of medical education of foreign students – dentists]. Svit meditsini ta biologii. 2013;(2):106-8. Russian.

4. Luhovyy VI, Slyusarenko OM, Talanova ZhV. (2011) [Identifying competences and structure - a key condition for improving the efficiency of teaching in higher education]. Psykholoho-pedahohichni zasady proektuvannya innovatsiynykh tekhnolohiy vykladannya u vyshchii shkoli: monohrafiya. 2011;1(1.4):48-63. Ukrainian.

5. [Guidelines for the development of industry standards of higher medical education]. Available from: <http://mon.gov.ua/activity/education/vishha/>. Ukrainian.

6. [National qualifications framework]. Available from: <http://zakon4.rada.gov.ua.s45.ru.wbprx.com/laws/show/1341-2011-p>. Ukrainian.

7. ADEA Competency Document. Journal of Dental Education. 2013;78(7):1029-33.

8. Tuning Education Structures in Europe. Available from: <http://turning.unideusto.org>.

9. The Tuning Project (Medicine): Learning Outcomes/Competences. Available from: <http://www.tuning-medicine.com/pdf/booklet.pdf>.

10. WFME Global Standards for Quality Improvement in Medical Education European Specifications / WFME/AMSE International Task Force MEDINE Quality Assurance Task Force University of Copenhagen Denmark. 2007;79.

11. WEME Global Standards for Quality Improvement in Continuing Professional Development. Available from: <http://www.wfme.org/standards/cpd>.

Стаття надійшла до редакції
05.09.2016